

Nr 65.

Godkänd av första kammaren den 10 april 1916.

Godkänd av andra kammaren den 11 april 1916.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av vissa framställningar rörande anslag under åttonde huvudtiteln.

(Statsutskottets utlåtande nr 8.)

Till Konungen.

1:o) I den till riksdagen den 14 januari 1916 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Eders Kungl. Maj:t i punkten 21 under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa till kulturhistoriska museet i Lund *dels* ett anslag av 15,000 kronor att under de villkor, Eders Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till styrelsen för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet, *dels ock* ett belopp av 5,000 kronor till stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret 1915—1916, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

Till kulturhistoriska museet i Lund, som står under ledning av kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1912—1916 ett belopp av 15,000 kronor. Mot beviljande av samma anslag även för år 1917 har riksdagen intet att erinra.

Dessutom har Eders Kungl. Maj:t föreslagit anvisande av ett belopp av 5,000 kronor till stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret 1915—1916. Riksdagen vill erinra därom, att på Eders Kungl. Maj:ts framställning

1915 års riksdag anvisat enahanda belopp till täckande av brist i föreningens stat för arbetsåret 1914—1915. Härvid förklarade sig riksdagen visserligen ej kunna underlåta att, särskilt med hänsyn till de brydsamma ekonomiska tiderna, ställa sig tveksam, men ansåg sig riksdagen likväl, i betraktande av de ömmande förhållanden, som i detta fall föreläge, ej böra motsätta sig förslaget. Och framhöll riksdagen vidare, att ett bifall till Eders Kungl. Maj:ts då gjorda förslag ej finge anses prejudicerande, för den händelse ytterligare krav på statens bistånd för liknande ändamål skulle komma att framställas. Då nu en dylik framställning föreligger, har inom riksdagen gjort sig gällande samma tveksamhet, som kommit till synes i riksdagens nyssberörda yttrande, men har riksdagen dock ej velat motsätta sig, att anslag för ifrågavarande ändamål ännu en gång beviljas. Riksdagen vill emellertid uttala sin förväntan, att därmed icke vidare anspråk komma att ställas på statskassan av nu förevarande anledning.

Riksdagen har följaktligen på extra stat för år 1917 anvisat till *kulturhistoriska museet i Lund*

dels ett anslag av 15,000 kronor att under de villkor, Eders Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till styrelsen för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet;

dels ock ett belopp av 5,000 kronor till stödjande av föreningens ekonomi under arbetsåret 1915—1916, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

2:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 34 av ifrågavarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pärtetjärko bevilja ett anslag av 12,000 kronor att utgå under de villkor, Eders Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, och därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 6,000 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

På sätt i statsrådsprotokollet erinras, har dels 1902 års riksdag på extra stat för år 1903 såsom understöd åt professorn A. Hamberg för fullbordande av hans vetenskapliga undersökningar av en del av Lule lappmarks fjällområde anvisat ett anslag av 6,000 kronor, dels 1905 års riksdag för bearbetning och utgivning av de viktigaste resultaten av Hambergs och hans medhjälparens undersökningar rörande högfjällsområdet

mellan Kvikkjokk och Stora sjöfallet i Lule lappmark beviljat ett anslag av 19,500 kronor att fördelas på åren 1906—1908 med 6,500 kronor varje år, dels slutligen 1913 års riksdag till fullföljande under två år av Hambergs vetenskapliga undersökningar av en del av Lule lappmarks fjällområde beviljat ett anslag av 17,000 kronor, fördelat med 11,000 kronor för år 1914 och 6,000 kronor för år 1915. De meteorologiska observationer å Pårtetjåkko, varom nu är fråga, skulle, såsom av utredningen framgår, ingå som ett led i och utgöra en fortsättning av de undersökningar inom ifrågavarande områden, som av Hamberg och hans medhjälpare sedan en längre tid bedrivits. Då framställning om anslag till förevarande undersökningar förelåg för 1913 års riksdag, biföll riksdagen förslaget under uttryckligt framhållande, att det då beviljade anslaget avsåge fullföljande endast under två år av ifrågavarande undersökningar. Riksdagen har därför, då återigen anslag äskas för enahanda ändamål, måst ställa sig synnerligen tveksam, men har riksdagen likväl, med hänsyn till i föreliggande fall varande särskilda omständigheter, ej velat motsätta sig Eders Kungl. Maj:ts förslag, detta så mycket mer som, enligt vad av utredningen framgår, avsikten är, att de ifrågavarande undersökningarna skulle komma att avslutas på två år.

Riksdagen har alltså för fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pårtetjåkko beviljat ett anslag av 12,000 kronor att utgå under de villkor, Eders Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, och därav på extra stat för år 1917 anvisat ett belopp av 6,000 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

3:o) Eders Kungl. Maj:t har under punkt 41 föreslagit riksdagen, att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 10,000 kronor med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 5,000 kronor.

Då i anledning av den år 1912 inrättade professuren i hygien och bakteriologi vid Uppsala universitet framställning till 1913 års riksdag gjordes om anvisande av ett belopp av 10,000 kronor på extra stat för år 1914 till materiell m. m. för en hygienisk institution vid universitetet, beviljade riksdagen för ändamålet ett belopp av 8,000 kronor, varvid riksdagen framhöll, att den i ärendet lämnade kostnadsberäkningen syntes giva vid handen, att anslag till så högt belopp som det då äskade icke under år 1914 syntes behövt.

Med hänsyn till den ringa erfarenhet, som ännu vid en så ny institu-

tion som den ifrågavarande hunnit göra sig gällande, och då ej heller i utredningen exakt angivits, hur mycket av förut beviljade medel åtgått under åren 1914 och 1915, eller i vad mån den för åren 1916 och 1917 gjorda beräkningen grundar sig på föregående års siffror, har riksdagen ej kunnat underlåta att ställa sig tveksam ifråga om storleken av det åskade beloppet. Riksdagen har vid prövning härav ej kunnat finna den i frågan gjorda utredningen giva sådana skäl, att riksdagen på dessa skulle kunna för en nyinrättad vetenskaplig institution bevilja ett så högt materiellanslag som det föreslagna; och lärer enligt riksdagens förmenande beloppet utan olägenhet kunna nedsättas till 8,000 kronor.

Riksdagen har alltså till *materiell m. m. för hygieniska institutionen* vid universitetet i Uppsala anvisat på extra stat för år 1917 ett belopp av 8,000 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 4,000 kronor.

4:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 105 föreslagit riksdagen att förklara hinder icke möta för att till arvode åt vikarie under semester för den kliniske laboratorn vid karolinska mediko-kirurgiska institutet må ur det för institutet uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare utgå ett efter 250 kronor för månad beräknat vikariearvode av högst 375 kronor för år.

Riksdagen, som på grund av den i ärendet förebragta utredningen ej funnit anledning till erinran mot framställningen ifråga, har förklarat hinder icke möta för att till arvode åt vikarie under semester för den kliniske laboratorn vid karolinska mediko-kirurgiska institutet må ur det för institutet uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare utgå ett efter 250 kronor för månad beräknat vikariearvode av högst 375 kronor för år.

5:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 107 föreslagit riksdagen att för anordnande av två nya vaktmästarbostäder vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, i huvudsaklig överensstämmelse med uppgjorda byggnadsritningar och kostnadsförslag, anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 13,900 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna motsvarande belopp.

På grund av vad till stöd för framställningen anförts har riksdagen för anordnande av *två nya vaktmästarbostäder vid karolinska mediko-kirurgiska institutet*, i huvudsaklig överensstämmelse med uppgjorda bygg-

nadsritningar och kostnadsförslag, anvisat på extra stat för år 1917 ett anslag av 13,900 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna motsvarande belopp.

6:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 122 föreslagit riksdagen att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken upprätta 4 lektors- och 5 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Eders Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 31,000 kronor.

Den sista utredningen rörande behovet av nya ordinarie lärartjänster vid de allmänna läroverken framlades av läroverksöverstyrelsen i september 1913 och ådagalade behovet av 31 nya tjänster, därav 12 lektors- och 19 adjunktstjänster. Till inrättande av 13 av dessa tjänster, därav 6 lektors- och 7 adjunktstjänster, hava av riksdagen medel förut anvisats, vadan nu återstå 18 tjänster, därav 6 lektors- och 12 adjunktstjänster. På sätt av utredningen framgår, har betonats önskligheten att fördela de återstående 18 tjänsterna med lika stort antal på vardera av åren 1917 och 1918, och har Eders Kungl. Maj:t på grund härav nu föreslagit inrättande av 9 nya befattningar, därav 4 lektors- och 5 adjunktstjänster.

Riksdagen vill bringa i erinran, hurusom vid behandling av förslag om nya lärartjänster år 1914 riksdagen uttalade en viss tvekan rörande godtagande av de beräkningsgrunder, varpå Eders Kungl. Maj:ts förslag vore byggt, men att riksdagen, i betraktande av att frågan om en lönereglering för läroverkslärarkåren då vore under utredning av den utav Eders Kungl. Maj:t tillsatta lärarlönenämnden, ej velat närmare ingå på dessa frågor. I anslutning till dessa uttalanden finner sig riksdagen böra framhålla, att riksdagen icke kan godtaga de beräkningsgrunder angående behovet av ordinarie ämneslärare, vilka vunnit tillämpning i läroverksöverstyrelsens år 1913 verkställda utredning, och att förty en ökning av antalet lärare enligt där fastställd norm ej kan av riksdagen biträdas. Då emellertid, med hänsyn till lärjungeantalets tillväxt, behovet av ett antal nya tjänster torde få anses obestridligt, och det vill synas, som om den behövliga ökningen lämpligen kunde vinnas genom att under vart och ett av de närmaste tre åren inrättades sex nya tjänster, har riksdagen funnit sig böra besluta uppförande på stat från och med år 1917 av detta antal nya tjänster, därav 2 lektors- och 4 adjunktsbefattningar. Ämnesomfattningen för en var av sagda tjänster torde ankomma på Eders Kungl. Maj:t att fastställa.

Riksdagen har alltså för beredande av medel att från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken upprätta 2 lektors- och 4 adjunks-

befattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Eders Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höjt reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 20,000 kronor.

7:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 124 föreslagit riksdagen att medgiva, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Eders Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1916 under en tid av fem år utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias.

Då Eders Kungl. Maj:t år 1911 föreslog riksdagen, att terminsavgiften till biblioteks- och materiellkassorna vid de allmänna läroverken finge, enligt av Eders Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1911 utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre, för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befriades, ansåg sig riksdagen böra godtaga Eders Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att den föreslagna förhöjningen av avgiften till ifrågakvarande kassor icke borde, såsom av Eders Kungl. Maj:t föreslagits, medgivas tillsvidare utan begränsas till en tid av fem år. Riksdagens nu nämnda beslut var betingat av de stora och nya krav, som efter 1904 års läroverksreforms genomförande ställdes på läroverkens undervisningsmateriell, vilka krav givetvis under den första tiden måst hava varit rätt betydande, men sedermera allt eftersom de tillgodosetts bort försvinna. På sätt av utredningen framgår, erfordras emellertid vid de flesta läroverk avsevärda tillökningar till undervisningsmaterielen, på samma gång som behoven av medel för materiellens vidmakthållande alljämt komma att göra sig gällande. Beträffande det föreslagna sättet för tillgodoseendet av ifrågakvarande behov, vill riksdagen framhålla, att en höjning av terminsavgifterna synes riksdagen i och för sig mindre tilltalande, såsom innebärande en avvikelse från den hos oss hävdvunna uppfattningen om tillhandahållande av kostnadsfri eller i det närmaste kostnadsfri elementarundervisning. Ehuru riksdagen sålunda måst hysa starka betänkligheter mot en ytterligare förlängning av ovanberörda nu gällande bestämmelser rörande terminsavgifterna, och detta så mycket mer som de behov, vilka genom den föreslagna anordningen äro avsedda att fyllas, äro av övergående art, har riksdagen dock ej velat helt motsätta sig den föreliggande framställningen utan medgivit den nuvarande anordningens förlängning med tre år; och anser sig riksdagen kunna förvänta, att de förhandenvarande kraven i avseende å undervisningsmaterielen skola kunna under denna tid bliva tillgodosedda.

Riksdagen har följaktligen medgivit, att terminsavgiften till biblioteks-

och materiellkassorna vid de allmänna läroverken må, enligt av Eders Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, från och med höstterminen 1916 under en tid av tre år utgå med högst sju kronor, lägst fyra kronor 50 öre för lärjunge, som ej därifrån i föreskriven ordning befrias.

8:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 125 föreslagit riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1917 bevilja ett anslag av 330,000 kronor.

Det belopp, som till dylika arvoden är uppfört på extra stat för år 1916, uppgår till 324,600 kronor. Det för år 1917 behövlige anslaget för samma ändamål skulle, enligt den i utredningen gjorda beräkningen, belöpa sig till 332,700 kronor, vilket belopp avrundats nedåt till 330,000 kronor. Denna beräkning är gjord under förutsättning av bifall till Eders Kungl. Maj:ts under punkten 6 här ovan omnämnda framställning om inrättande av 4 lektors- och 5 adjunktstjänster. Riksdagen har emellertid beslutat en minskning av det äskade antalet lärartjänster till 2 lektors- och 4 adjunktstjänster och i följd härav har man alltså att räkna med en höjning av det belopp, som ansetts erforderligt för år 1917, nämligen 332,700 kronor, med en summa, motsvarande arvoden till 3 extra lärare eller 8,100 kronor. Ifrågavarande anslagsbelopp skulle för år 1917 sålunda komma att uppgå till 340,800 kronor, vilket belopp emellertid synes lämpligen kunna avrundas nedåt, till 340,000 kronor. Riksdagen har alltså till arvoden åt *extra och vikarierande ämneslärare* vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1917 beviljat ett anslag av 340,000 kronor.

9:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 127 föreslagit riksdagen att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor.

Till nämnda ändamål har riksdagen för innevarande år beviljat på extra stat ett belopp av 23,000 kronor.

Av den lämnade utredningen har riksdagen funnit behovet av den begärda ökningen av förevarande anslag ådagalagt. Riksdagen har alltså till *extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken* beviljat på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor.

10:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 128 föreslagit riksdagen att till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 6,300 kronor.

Till ifrågavarande ändamål har riksdagen för innevarande år beviljat på extra stat ett belopp av 5,600 kronor.

Riksdagen, som icke funnit något att erinra mot framställningen, har till *extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken* beviljat på extra stat för år 1917 ett anslag av 6,300 kronor.

11:o) Eders Kungl. Maj:t har i punkt 176 föreslagit riksdagen att till tackande av under åren 1913 och 1914 uppkommen brist i staten för institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 6,595 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

Sedan åtskilliga år tillbaka har det visat sig, att utgifterna vid institutet och förskolan för blindas å Tomteboda icke kunnat hållas inom de i den fastställda staten angivna belopp, vadan brist gång efter annan uppstått. Till tackande av sådan brist, uppkommen under åren 1907, 1908 och 1910, hade 1912 års riksdag anvisat på extra stat för år 1913 ett belopp av 9,595 kronor, och för liknande ändamål beträffande åren 1911 och 1912 hade 1914 års senare riksdag beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 12,225 kronor. Då höjning av det ordinarie anslaget till institutet först inträtt med år 1915, har det varit att emotse, att jämväl för åren 1913 och 1914 brist skulle uppstå.

Riksdagen har till *tackande av* under åren 1913 och 1914 uppkommen *brist i staten för institutet och förskolan för blindas å Tomteboda* anvisat på extra stat för år 1917 ett anslag av 6,595 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

12:o) I en inom riksdagen väckt motion har hemställts, att riksdagen måtte på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 12,000 kronor för utarbetande genom gymnastiska centralinstitutets försorg av en handledning i gymnastik med lek och idrott för landets folk- och småskolor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under innevarande år disponera intill hälften av anslaget.

Ett avsevärt intresse har på senare tid ägnats undervisningen i fysisk fostran vid landets folk- och småskolor, och förslag hava på flera håll väckts om beredande av gynnsammare betingelser för denna undervisning. För att de emotsedda förbättringarna på detta område skola kunna fullt utnyttjas, fordras emellertid, att lärarkåren, som handhar ifrågavarande ämne och ej kan förutsättas äga full sakkunskap på området, erhåller

stödet av en lättfattlig och ändamålsenlig handbok, som kan underlätta lärarnas arbete härutinnan. Den stora betydelsen av en dylik handledning anser riksdagen uppenbar. De yttre förutsättningarna för en rationell gymnastikundervisning äro dock — särskilt vid landsbygdens folkskolor — i många fall synnerligen små, och då riksdagen ansett sig böra bifalla den förevarande motionen, har riksdagen utgått från att vid utarbetande av den föreslagna handboken även tagas i betraktande möjligheterna vid sådana skolor, där endast gymnastikredskap av enklaste beskaffenhet finnas eller där sådana rent av saknas, där inga särskilda gymnastiklokaler stå till buds o. s. v. Att utredningen på sätt i motionen föreslagits verkställas genom gymnastiska centralinstitutets försorg finner riksdagen välbetänkt. De villkor och bestämmelser i övrigt, som böra fästas vid anslaget, synas lämpligast böra överlämnas åt Eders Kungl. Maj:t att fastställa, liksom ock bestämmandet rörande formerna för distribuering av handboken synes böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen vill därvid allenast framhålla önskvärdheten av att det spørsmålet överväges, huruvida handboken ej till vinnande av prisbillighet lämpligen kunde utgivas även i olika serier, avpassade med hänsyn till de växlande förhållanden, under vilka gymnastikundervisningen måste bedrivas. Anslaget bör enligt riksdagens mening sättas till högst 12,000 kronor.

Riksdagen har alltså på extra stat för år 1917 anvisat ett belopp av 12,000 kronor för utarbetande genom gymnastiska centralinstitutets försorg av en *handledning i gymnastik med lek och idrott för landets folk- och småskolor*, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att redan under innevarande år disponera intill hälften av anslaget.

Stockholm den 11 april 1916.

Med undersätlig vördnad.
